

TÁRSADALOMFÖLDRAJZI FOLYAMATOK
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN: PROBLÉMÁK,
TENDENCIÁK, IRÁNYZATOK

Nemzetközi földrajzi konferencia
Beregszász, 2020. március 26–27.

Tanulmánykötet

1. kötet

СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

HUMAN GEOGRAPHICAL PROCESSES
IN EAST CENTRAL EUROPE: PROBLEMS,
TENDENCIES AND TRENDS

International Geographical Conference
Berehove, March 26–27, 2020

Selected papers

Volume 1

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

**TÁRSADALOMFÖLDRAJZI FOLYAMATOK
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN: PROBLÉMÁK,
TENDENCIÁK, IRÁNYZATOK**

Nemzetközi földrajzi konferencia
Beregszász, 2020. március 26–27.

Tanulmánykötet

1. kötet

„RIK-U” Kft.

Ungvár

2020

УДК (ЕТО): 911.3(4-11)(4-191.2)
T– 32

A kétkötetes kiadvány a Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán 2020. március 26–27-re tervezett, de a koronavírus-járvány miatt bevezetett karantén következtében elhalasztott *Társadalomföldrajzi folyamatok Kelet-Közép-Európában: problémák, tendenciák, irányzatok* című nemzetközi földrajzi konferenciára beküldött előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Földtudományi és Turizmus Tanszéke közreműködésével.

Szerkesztőbizottság: *Berghauer Sándor, Dávid Lóránt Dénes, Dnyisztrjanszkij Miroslav, Fodor Gyula, Gergely Livia, Gönczy Sándor, Izsák Tibor, Mocá Andrij, Molnár D. István, Molnár József, Nagy Tibor, Oláh Natália, Papp Géza, Sass Enikő, Sesuka Halina, Tóth Attila, Vince Tímea, Virván Olga*

Műszaki szerkesztés: *Dobos Sándor*

Tördelés: *Dobos Sándor, Orbán Melinda, Tótin Viktória*

Korrektúra: *Kordonec Oleksandr, Pusztai-Tárczy Beatrix, Sin Edina, Vrabely Tamás*

Borítóterv: *Molnár D. István*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A kötetben található tanulmányokat
a nemzetközi földrajzi konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A kiadvány tartalmát az „Unicheck”
online plágium-ellenőrző program segítségével ellenőriztük.

**A konferenciát és a kiadvány megjelenését
Magyarország kormánya, továbbá a Nemzetstratégiai Kutatóintézet támogatta:**

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88 000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7868-12-4
ISBN 978-617-7868-13-1 (T. 1)

© A szerzők, 2020
© A szerkesztőbizottság, 2020
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2020

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ

**СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ**

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

ТОВ «РІК-У»

Ужгород

2020

УДК: 911.3(4-11)(4-191.2)
Т– 32

Двотомний збірник містить матеріали доповідей міжнародної наукової географічної конференції *Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями*, яка мала відбутися 26–27 березня 2020 року в Закарпатському угорському інституті ім. Ф. Ракоці ІІ (м. Берегове), однак через епідемію коронавірусу та запровадження карантину була відкладена.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою географії та туризму Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

Редакційна колегія: *Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський, Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца, Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп, Еники Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван*

Технічне редагування: *Олександр Добош*

Верстка: *Вікторія Товтін, Мелінда Орбан, Олександр Добош*

Коректура: *Беатрікс Пустой-Гарці, Едіна Шін, Олександр Кордонець, Томаш Врabelь*

Обкладинка: *Стефан Молнар Д.*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

Матеріали видання рецензовані Науковою радою міжнародної наукової географічної конференції.

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Матеріали збірника були перевірені на наявність збігів і запозичень сервісом «Unicheck».

Проведення конференції та друк видання здійснено за підтримки уряду Угорщини й Інституту національних стратегічних досліджень:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Євген Станішевський

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (Т. 1)

© Автори, 2020

© Редакційна колегія, 2020

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ, 2020

FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN
COLLEGE OF HIGHER EDUCATION

**HUMAN GEOGRAPHICAL PROCESSES
IN EAST CENTRAL EUROPE: PROBLEMS,
TENDENCIES AND TRENDS**

International Geographical Conference
Berehove, March 26–27, 2020

Selected papers

Volume 1

“RIK-U” LLC
Uzhhorod
2020

УДК (UDC): 911.3(4-11)(4-191.2)
T- 32

The two-volume publication contains the speeches submitted for the international geographical conference under the title *Human geographical processes in East Central Europe: problems, tendencies and trends* that was to be held in Berehove, at Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education on 26–27 March 2020, but was postponed due to the quarantine preventive measures introduced as a result of coronavirus epidemic.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with the Department of Geography and Tourism

Editorial Board: *Sándor Berghauer, Lóránt Dénes Dávid, Myroslav Dnistrians'kiy, Gyula Fodor, Lívia Gergely, Sándor Gönczy, Tibor Izsák, Andriy Motsa, István Molnár D., József Molnár, Tibor Nagy, Natália Oláh, Géza Papp, Enikő Sass, Halyna Shchuka, Attila Tóth, Tímea Vince, Olga Virván*

Technical editing: *Sándor Dobos*

Page proof: *Melinda Orbán, Sándor Dobos, Viktória Tótin*

Proof-reading: *Beatrix Puztai-Tárczy, Edina Sin, Oleksandr Kordonec, Tamás Vrabely*

Cover design: *István Molnár D.*

Universal Decimal Classification (UDC): *Apáczai Csere János Library of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

The research papers of the volume were proofread by the Scientific Council of the international geographical conference.

Authors are responsible for the content of the research papers.

The content of the research papers was checked by Unicheck Plagiarism Checker Service and Plugin.

**The conference and the publication of the research papers
sponsored by the government of Hungary and the Research Institute for National Strategy:**

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
Gagarin Street 36, 88 000 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (T. 1)

© Authors, 2020

© Editorial Board, 2020

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2020

TARTALOM / ЗМІСТ / CONTENT

1. KÖTET / ТОМ 1 / VOLUME 1

ELŐSZÓ	23
ПЕРЕДМОВА.....	24
PREFACE	25
ПЕРЕДМОВА.....	26
ELŐSZÓ	27
PREFACE	28
<i>Plenáris előadások / Пленарні доповіді / Plenary Presentations</i>	<i>29</i>
Маруняк Є. О.: РЕГІОНАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: ПОШУК БАЛАНСУ	31
Мезенцев К. – Проватар Н.: НЕОДНОЗНАЧНІ ПРИМІСЬКІ ПРОСТОРИ: РОЗШИРЕННЯ ЧИ ЗВУЖЕННЯ ПОВСЯКДЕННИХ ПРАКТИК?	41
Руденко Л. Г. – Дронова О. Л.: ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ І ЗАВДАННЯ ГЕОГРАФІЇ	47
<i>Népesség- és társadalomföldrajz / Географія населення та соціальна географія / Population and Social Geography</i>	<i>53</i>
Bagdi, Róbert: ETHNIC MINORITIES AND THEIR LANGUAGE IN HUNGARIAN COUNTY SEATS – THE CENSUS OF 2011	55
Berki, Márton – Sivadó, Brigitta: SECULARIZATION OR A RELIGIOUS REVIVAL? – RELIGIOSITY IN DUNAÚJVÁROS AND KAZINCBARCIKA DURING AND AFTER SOCIALISM.....	65
Dancs György: DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGON AZ 1831-ES KOLERAJÁRVÁNY IDEJÉN.....	73

<i>Дністрянський М. С.:</i> ОСНОВНІ ЕТАПИ ЗАСЕЛЕННЯ ГИРСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ.....	83
<i>Dusek Tamás:</i> AZ OKOSVÁROSOK KOMPLEX MUTATÓSZÁMAINAK TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI KÉRDÉSEI.....	91
<i>Egri Zoltán – Uzzoli Annamária:</i> AZ EGÉSZSÉGEGYENLŐTLENSÉGEK NÉHÁNY ÖSSZEFÜGGÉSE A TÁRSADALMI-GAZDASÁGI EGYENLŐTLENSÉGEKKEL MAGYARORSZÁGON.....	99
<i>Fabula, Szabolcs – Ilcsikné Makra, Zsófia – Pál, Viktor – Lados, Gábor – Boros, Lajos:</i> MIGRATION INTENTIONS AND MOTIVES OF HEALTH WORKERS AND MEDICAL STUDENTS – A COUNTRY CASE STUDY FROM HUNGARY	107
<i>Гукалова І. В.:</i> ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ ОСМИСЛЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ	115
<i>Гаврилюк О.:</i> СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ У РАДЯНСЬКОМУ РОЗПОДІЛІ ЖИТЛА – ВІД СТАЛІНІЗМУ ДО РОЗВИНЕНОГО СОЦІАЛІЗМУ. РЕЗУЛЬТАТИ ПОЛЬОВОЇ РОБОТИ У МІСТІ ДНІПРО [ЕКС ДНІПРОПЕТРОВСЬК], УКРАЇНА	123
<i>Лейберюк О. М.:</i> МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРОВИХ БАЗ ДАНИХ ДЕМОГРАФІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК НАСЕЛЕННЯ.....	133
<i>Molnár D. István:</i> A KÖZIGAZGATÁSI TÉRFELOSZTÁS VÁLTOZÁSAI KÁRPÁTALJÁN UKRAJNA FÜGGETLENNÉ VÁLÁSÁT KÖVETŐEN.....	139
<i>Molnár József:</i> MÓDSZEREK A NÉPESSÉG ELHELYEZKEDÉSE, ILLETVE A NÉPSŰRŰSÉG TÉRKÉPI ÁBRÁZOLÁSÁRA – KÁRPÁTALJA PÉLDÁJÁN.....	147
<i>Obádovics Csilla:</i> NÉPESEDÉSI FOLYAMATOK KÜLÖNBSEGEI A KÁRPÁT-MEDENCE NÉHÁNY ORSZÁGÁBAN	157
<i>Patkós Csaba – Tóth Antal:</i> MAGYAR FIATALOK MIGRÁCIÓJA EMPIRIKUS KUTATÁSOK TÜKRÉBEN	167

<i>Підгрушній Г. П. – Сікорська Л. Б.:</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ НАСЕЛЕННЯ МІСТ УКРАЇНИ	177
<i>Поливач К. А.:</i> МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО КАРКАСУ УКРАЇНИ	185
<i>Пугач С. О. – Мезенцев К. В.:</i> ПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	193
<i>Rigóczy Csaba:</i> A VÁROSI OTTHON-ATTITÚD VIZSGÁLATA	201
<i>Siskáné Szilasi Beáta – Halász Levente:</i> A KELET- ÉS KÖZÉP-EURÓPAI GAZDASÁGI ALAPÚ KIVÁNDORLÁS MINT ÉLETSTRATÉGIA – A SZUBJEKTÍV JÓL-LÉT SZINTJEI KÜLFÖLDÖN.....	211
<i>Tolnai Gábor:</i> KELET-KÖZÉP-EURÓPAI FŐVÁROSOK VÍZPARTI MEGÚJULÁSA BUDAPEST, BELGRÁD ÉS KIJEV PÉLDÁJÁN	221
<i>Tuza Benedek:</i> BELSŐ-ERZSÉBETVÁROS TÁRSADALMI KONFLIKTUSAI	231
<i>Veselicz Adél:</i> A LEADER HELYI AKCIÓCSOPORTOK MŰKÖDÉSÉNEK VIZSGÁLATA TERÜLETI EGYENLŐTLENSÉGI INDEXEK SEGÍTSÉGÉVEL.....	241
<i>Вірван О. О.:</i> ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ ДЕПУТАТСЬКИХ КОРПУСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ БЕРЕГІВСЬКОГО РАЙОНУ	251
<i>Régiók és határok / Regioni та кордони / Regions and Borders.....</i>	257
<i>Bodó, Pál Bence:</i> EXTERNAL DEBT ACCUMULATION IN KYRGYZSTAN.....	259
<i>Cserniczkó István:</i> HOL A HATÁR, AVAGY MEDDIG TART EGY NYELVTERÜLET? EGY DIALEKTUSKONTINUUM ÖNÁLLÓ NYELVEKRE OSZTÁSÁNAK PROBLÉMÁI.....	269
<i>Elekes Tibor – Szilágyi Ferenc:</i> A HABSBURG BIRODALOM TÉRSZERVEZÉSI KÍSÉRLETEI DÉLKELET-ERDÉLYBEN	279

Hajdú Zoltán: TÉRKÖZÖSSÉGI, ÉRDEKKÖZÖSSÉGI, „SORS-KÖZÖSSÉGI” ÁLLAMCSOPORTOK FORMÁLÓDÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ KELETI TÉRSÉGÉBEN.....	289
Kozma, Dorottya Edina: COMPOSITE SUSTAINABLE DEVELOPMENT INDICATORS IN CASE OF 28 EUROPEAN UNION MEMBER STATES.....	299
Кравцова І. В.: ГЕОГРАФІЧНИЙ ФЕНОМЕН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ	309
Szabó Pál: FOGYASZTÁSFÖLDRAJZI DIMENZIÓK A POSZT-SZOCIALISTA TÉRSÉGBEN	317
Склярська О. І.: ЕЛЕКТОРАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ У ПРИКОРДОННИХ ЕТНІЧНО НЕОДНОРІДНИХ РАЙОНАХ УКРАЇНИ.....	327
<i>Nemzeti kisebbségek által lakott térségek társadalmi és gazdasági pozíciói Kelet- és Közép-Európában / Соціальні та економічні позиції регіонів із компактним проживанням національних меншин у Східній та Центральній Європі / Social and Economic Positions of the Regions Inhabited with Ethnic Minorities in Central and Eastern-Europe</i>	335
Körmöczi Gábor: A NÉPI KULTÚRA TÁMOGATÁSPOLITIKÁJÁNAK TERÜLETI ASPEKTUSAI MAGYARORSZÁGON ÉS ROMÁNIÁBAN A CSÓRI SÁNDOR ALAP FINANSZÍROZÁSAINAK TÜKRÉBEN	337
Linc Annamária: A MAGYAR–UKRÁN HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI.....	347
Samu István – Kulcsár László: ÖSSZENŐ, AMI ÖSSZETARTOZIK. A TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI KAPCSOLATOK REKONSTRUKCIÓJA KÉT IPOLY MENTI FALUBAN A FOLYÓ SZEMKÖZTI OLDALÁN	355
Szalkai Gábor: SZIMBOLIKUS HARCOK A KÁRPÁTOK ÁTJÁRÓIBAN.....	365
Tőzsér Anett: A MAGYAR TURIZMUS KÁRPÁT-MEDENCEI SZINTŰ KITERJESZTÉSÉNEK INDOKOLTSÁGA ÉS LEHETŐSÉGEI.....	373

2. KÖTET / TOM 2 / VOLUME 2

<i>Turizmus / Туризм / Tourism</i>	407
Алієв В. В.: СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	409
Аріон О. В. – Бричук М. С.: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МИС- ЛИВСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	415
Чернишова Т. М.: SWOT-АНАЛІЗ ТА СТРАТЕГІЧНІ АЛЬ- ТЕРНАТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	425
Elekes Tibor – Kápolnási Zsolt: AZ AGYAGFALVA EMLÉK- HÁZ IDEGENFORGALMI JELENTŐSÉGE, OKTATÁ- SI-NEVELÉSI LEHETŐSÉGEI.....	431
Gyuricza László – Szabó Balázs Attila: A MAGYARORSZÁ- GI SKANZENEK IDEGENFORGALMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA.....	437
Kalmárné Rimóczi Csilla – Bakos Róbertné: AZ ONLINE KOM- MUNIKÁCIÓ JELENTŐSÉGE AZ UTAZÁSI DÖNTÉ- SEKBEN.....	447
Калмикова І. С. – Меліх О. О. – Меліх Т. Г.: СОЦІАЛЬНО- ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ТА ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ.....	457
Kampó Ildikó: AZ EU-S TURISZTIKAI FEJLESZTÉ- SI PROGRAMOK MEGJELENÉSE KÁRPÁTALJA HEGYVIDÉKI TERÜLETEIN.....	465
Kátay Ákos: A GLOBÁLIS SZÁLLODAVÁLLALATOK TER- JESZKEDÉSI AKTIVITÁSA ÉSZTORSZÁG, LETT- ORSZÁG, LITVÁNIA, BELARUSZ, UKRAJNA ÉS MOLDOVA FŐVÁROSAIBAN.....	475
Kóródi, Márta – Mondok, Anita – Szabó, Attila: THE AWARE- NESS AND ACCEPTANCE OF THE TOURISM BRAND “HEART OF THE HUNGARIAN GREAT PLAIN” AND ITS ATTRACTIONS.....	485
Lontai-Szilágyi Zsuzsanna – Oláh Natália – Tóth Nikoletta Marian- na – Gönczy Sándor: KERESLETELEMZÉS A MAGYAR- ORSZÁGRÓL A KÁRPÁTALJAI BEREGVIDÉKRE ÉRKEZŐ TURISTÁK KÖRÉBEN.....	495

<i>Máltesics Péter – Varjas János: AZ INTERAKTÍV TANULÁS ÖSVÉNYEIN. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI GEOPARKOK OKTATÁSI MEGOLDÁSAI.....</i>	505
<i>Машіка Г. В.: АТРАКЦІЯ ЯК ДОМІНУЮЧА СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ</i>	515
<i>Mátyás Szabolcs – Tokodi Panna: A TURIZMUSBIZTONSÁG EGYES ÖSSZETEVŐINEK VIZSGÁLATA A VISEGRÁDI ORSZÁGOKBAN</i>	523
<i>Меліх О. О. – Калмикова І. С. – Меліх Т. Г.: НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРЕЗ СФЕРУ ТУРИЗМУ</i>	533
<i>Mondok, Anita – Szüle, Picabo Heder: ADULTS-ONLY HOTEL – A POTENTIAL SPECIALIZATION FOR SUCCESS?</i>	539
<i>Осінчук А. С.: ПРАВОВИЙ ДИСКУРС ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	549
<i>Пацюк В. С. – Герасімова С. В.: РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ.....</i>	557
<i>Papp Géza: A KÉZMŰVES TERMÉKEK IRÁNTI KERESLET KÁRPÁTALJA FESZTIVÁLJAIN</i>	565
<i>Sass Enikő – Berghauer Sándor: HELYZETKÉPAZ EGÁN EDE KÁRPÁTALJAI GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROGRAM TURIZMUSRA GYAKOROLT HATÁS AIRÓL</i>	575
<i>Sütő László – Baranyi Kinga – Baráz Csaba – Holló Sándor – Homoki Erika – Cs. Nagy Ádám – Gasztonyi Éva: A BÜKK-VIDÉK GEOPARK FÖLDTUDOMÁNYI ÉRTÉKEINEK ÉRTÉKELÉSE</i>	585
<i>Ситник О. І. – Хлевнюк О. Я. – Працьовитий М. М.: НЕПЕВНЕ МАЙБУТНЄ ЧИ ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ГАЙВОРОНСЬКОЇ ВУЗЬКОКОЛІЙКИ</i>	595
<i>Смирнов І. Г.: ВОЄННИЙ ТУРИЗМ: ГЕТЬМАН П. КОНАШЕВИЧ-САГАЙДАЧНИЙ ЯК ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЛОГІСТ.....</i>	605
<i>Tarpai József: A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖZÖSSÉG MEGMARADÁSÁT SZOLGÁLÓ KULTURÁLIS ÉS TURISZTIKAI FEJLESZTÉSEK AKTUÁLIS PÉLDÁI</i>	613

Уварова Г. Ш.: ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ГЕОГРАФІЯ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ	621
Щука Г. П. – Сокол Т. Г.: МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ТУРИЗМІ: ПОТРЕБИ ТА МОЖЛИВОСТІ	629
<i>Környezeti problémák / Проблеми довкілля / Environmental problems.....</i>	635
Apró Anna: SZEMPONTOK A FÉNYSZENNYEZÉS OKTA- TÁSÁHOZ A TANTERVI SZABÁLYOZÁS VONAT- KOZÁSÁBAN	637
Csoma Zoltán – Háger Krisztián – Csoma Zsuzsanna: A VÉRKE CSATORNA ÜLEDÉKÉNEK NEHÉZFÉM-SZENNYE- ZETTSÉGE	643
Dobó Marianna: A VÁLTOZÁSKEZELÉSI MÓDSZERTAN ALKALMAZÁSÁNAK PROBLEMATIKÁJA A VÉ- DELMI IGAZGATÁS TÉRSÉGI TERVEZÉSÉBEN	651
Hafenschner, Viktória Priscilla – Jankó, Ferenc: ENVIRON- MENTAL CONTROVERSY ON THE GABCIKOVO- NAGYMAROS WATER DAM, THE DANUBE RIVER. THE ASPECTS OF HUNGARIAN SCIENCE	659
Hardi Tamás – Hegyiné Bolla Katalin: A SZUBURBANIZÁ- CIÓ KÖRNYEZETÁTALAKÍTÓ SZEREPE A GYŐRI AGGLOMERÁCIÓBAN	667
Гінзула М. Я. – Смілик О. В. – Тесьолкіна Т. С.: АНАЛІТИ- КА СТРАТЕГІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ МЕНЕДЖМЕН- ТУ ВОДНОГО СЕКТОРУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	675
Ігнатишин В. В. – Іжак Т. Й. – Ігнатишин М. Б.: МОНІТО- РИНГ ГЕОДИНАМІЧНОГО СТАНУ ЗАКАРПАТСЬ- КОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОГІНУ	683
Ігнатишин В. В. – Вербицький С. Т. – Ігнатишин А. В.: ГЕО- ФІЗИЧНІ ПОЛЯ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ЕКОЛОГІЧНО НЕ- БЕЗПЕЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ЗАКАРПАТТІ.....	691
Kajati, György – Németh, Mercédesz: THE ROLE OF LOCAL PRODUCTS IN EDUCATION AND THE ERASMUS+ PROGRAM	699

<i>Kályko A. – Bászjuk T. – Cselle D. – Napcsák I.:</i> A POLISSZJAI-ALFÖLD FOLYÓINAK JELENLEGI ÁLLAPOTA ÉS KÖRNYEZETI PROBLÉMÁJA.....	707
<i>Лісовський С. А.:</i> РОЛЬ ГЕОГРАФІЇ У ВПРОВАДЖЕННІ ПРОЦЕДУРИ СЕО ПРИ РОЗРОБЦІ ПЛАНІВ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	713
<i>Solymos Karolina – Csoma Zoltán:</i> AKÁRPÁTALJAI-ALFÖLD TALAJAI FELVEHETŐ MIKROELEM-TARTALMÁNAK ÉS -ELLÁTOTTSÁGÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATA ELTÉRŐ HATÁSMECHANIZMUSÚ KIVONÓSZEREKBEN.....	723
<i>Vince Tímea – Csoma Zoltán – Molnár D. István – Gönczy Sándor:</i> A FELSZÍNI VIZEK NEHÉZFÉM-TARTALMÁNAK VIZSGÁLATA A NAGYMUZSALYI ARANYBÁNYA MEDDŐINEK KÖRNYEZETÉBEN	731

HOL A HATÁR, AVAGY MEDDIG TART EGY NYELVTERÜLET? EGY DIALEKTUSKONTINUUM ÖNÁLLÓ NYELVEKRE OSZTÁSÁNAK PROBLÉMÁI

Csernicskó István

*II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Pannon Egyetem
csernicsko.istvan@kmf.uz.ua*

Abstract

WHERE IS THE BORDER, OR HOW LONG DOES A LANGUAGE AREA LAST?
PROBLEMS OF DIVIDING A DIALECT CONTINUUM INTO INDEPENDENT LANGUAGES

Csernicskó, István

Elements of the dialect continuum used in a specific area can be categorized into a single language, or even two or more languages. In areas where the Ausbau languages are spoken, there may be a debate about where one language ends and where the other begins. The study shows the political interests of the categorization of elements of the North and South Slavic dialect continuum.

Keywords: *dialect continuum, language and politics, Ausbau languages*

1. Nyelvek és nyelvváltozatok, Abstand és Ausbau nyelvek, a dialektuskontinuum

Az egyes nyelvek elterjedésének területét ábrázoló térképek rendszerint meglehetősen határozottan vannak határokat a különböző nyelvek, illetve az egyes nyelveket beszélő csoportok által benépesített régiók közé. Ha nem is olyan élesek a térképeken a nyelvek között meghúzott határvonalak, mint az államhatárok, azért – a kisebb-nagyobb átmeneti zónákat nem tekintve – a geográfusok térképeiken eléggé markánsan elkülönítik egymástól a nyelveket. A nyelvészet sokkal óvatosabb e téren, mint a földrajztudomány. A nyelvészek jól tudják ugyanis, hogy nyelv és nyelvjárás elkülönítése nem könnyű feladat, nincsenek ugyanis objektív nyelvtudományi szempontok ehhez (Bárczi 1956, 393. p.). Az ugyanis, amit (nyelvészeti) laikusként homogénnek érzékelünk és nyelvnek nevezünk, valójában egymással szoros kapcsolatban lévő, ugyanakkor folyton változó és változatos egységek bonyolult összessége. „Az adminisztratív határokkal ellentétben a tényleges nyelvi határok nem élesek, inkább kiterjedt és meghatározhatatlan területek, ahol a változatok közötti átmenetek fokozatosak és finomak, és ahol a nyelvi jellemzők izoglosszái nem feltétlenül egyeznek meg az államhatárokkal.

Következésképpen a nyelv és a dialektus határa homályos, és a gyakorlatban gyakran politikai és adminisztratív határokon, nem pedig nyelvi különbségeken vagy kölcsönös érthetlenségen alapul” (Palander–Riionheimo–Koisvisto 2018, 8. p.).

1. ábra

Dialektuskontinuumok Európában

Forrás: Chambers–Trudgill 1998, 6. p.

A nyelvészek megkülönböztetik az Abstand (különálló) és az Ausbau (beépült) nyelveket (Trudgill 2001). Az Abstand nyelvek nyelvi státusa vitathatatlan, mert a nyelvi távolság mértéke az ilyen nyelvek és más nyelvek között olyannyira jelentős, hogy nem lehet őket „összekeverni” más nyelvekkel. A magyar például ilyen Abstand nyelv: területi nyelvjárásai egymáshoz hasonlóak, ugyanakkor hangtani, nyelvtani és

szókészletteni szempontból sem a szomszédos nyelvekhez, sem a magyar legközelebbi rokon nyelveihez nem állnak közel. Ha valaki csak magyarul tud, egyetlen más nyelvet sem ért meg, illetve aki nem beszél magyarul, az – bármilyen legyen is az anyanyelve – nem érti meg a magyar beszélt vagy írott nyelvet. Az Ausbau nyelveket ettől eltérően nem nyelvi (vagyis nem hangtani, nyelvtani és szókészletteni) tulajdonságaik, hanem sokkal inkább történeti, kulturális és politikai tényezők miatt tekintik önálló nyelvnek. Például a bizonyos fokig kölcsönösen érthető dán és norvégot, vagy épp svédet és dán nem azért tartják számon önálló nyelvekként, mert nyelvi szempontból jelentősen különböznek egymástól, hanem mert független államokhoz kapcsolódnak, és a beszélőközösségek ma ragaszkodnak ahhoz, hogy nyelvük önálló nyelv (Trudgill 2003, 11–12. p.).

A világ számos táján azért nehéz pontos határvonalat húzni az Ausbau nyelvek közé, mert a szomszédos nyelvváltozatok dialektuskontinuumot alkotnak. A dialektuskontinuum területileg szomszédos nyelvváltozatok (dialektusok) láncolata: „Az areális nyelvészet szempontjából a dialektusok dialektuskontinuumokat alkotnak, amelyekben a dialektusok fokozatosan változnak faluról falura, várostól városig, egyik régiótól a másikig. A szomszédos vidékek dialektusai kölcsönösen érthetőek, ám minél inkább eltávolodunk a saját falunktól, annál nehezebb lesz a távoli településeken használt dialektusok beszélőinek megértése” (Kamusella 2009, 34. p.). A dialektuskontinuumon belül lehetetlen pontosan eldönteni, hol ér véget az egyik, s hol kezdődik a másik nyelv, másik nyelv kezdődik-e egyáltalán egy bizonyos ponton.

Az Ausbau nyelvek esetében a nyelvek elhatárolása során a valamilyen szinten közös tulajdonságokkal jellemezhető nyelvváltozatok azon halmazát tekintik önálló nyelvnek, amely az épp releváns szinten elkülönül más nyelvváltozatoktól (Sándor 2001, 38. p.). Az *épp releváns szinten elkülönül* kitétel különösen fontos, mert jelzi: politikai, történeti és kulturális nézőpont függvénye, hogy egy adott nyelv/nyelvváltozat kapcsán mit emelnek ki. Politikai vagy egyéb célok és érdekek alapján vagy az egyezéseket és hasonlóságokat tartják meghatározónak, vagy épp ellenkezőleg, az eltérések válnak hangsúlyossá. Az alábbiakban azt mutatom be két példa – az északi és a déli szláv dialektuskontinuum – alapján, hogy miként befolyásolják a politikai tényezők azt, hogy egy adott földrajzi területen hány külön nyelvet tartunk számon egy adott történelmi korszakban.

2. Az északi szláv dialektuskontinuum

Az északi szláv dialektuskontinuum azt a hatalmas kiterjedésű területet fedi le, melyen a hagyományosan keleti és nyugati szláv nyelveknek nevezett nyelvek beszélői élnek. Ma az északi szláv dialektuskontinuumot a következő tíz, nyelvnek nevezett változathalmazra osztják: orosz, belarusz, ukrán, ruszin, lengyel, kasub, szorb (vend), sziléz(iai), szlovák és cseh (Kamusella 2015). A 19. század derekán azonban az északi szláv dialektuskontinuumot mindössze négy önálló nyelvre tagolták. Ekkor még az orosz nyelvjárásaiként kezelték a belarusz, ukrán és ruszin változatokat; a lengyel nyelvhez tartozónak tekintették a kasub, a szorb (vend) és a sziléz(iai) dialektusokat; önálló nyelvként tartották számon a szlovák és a cseh nyelvet. Ekkoriban ennek a nyelvterületnek a legnagyobb részén csupán két birodalom: Oroszország és az Osztrák–Magyar Monarchia osztozott (Cserniczkó 2018).

A két világháború közötti időszak legnagyobb részében már öt nyelv között osztották fel a kontinuumot. Külön nyelvként tartották ekkor számon az orosz, az ukrán, a belarusz és a lengyel nyelvet; a Monarchia széthullása után létrejött (első) Csehszlovák Köztársaság hivatalos nyelveként a csehszlovák nyelvet határozták meg, egy nyelv kategóriája alá vonva azt a szakaszt, melyet nem sokkal korábban még a külön kezelt cseh és szlovák nyelv fedett le. A terület legnagyobb része fölött ebben az időszakban a következő államok rendelkeznek: Szovjetunió, Lengyelország és Csehszlovákia. Amikor azonban 1938–1939-ben a mai Kárpátalja területe ismét Magyarország része lett, Magyarország az ukrántól és orosztól egyaránt különálló nyelvként tartotta számon a korszak hivatalos dokumentumaiban „magyar-orosz”-nak nevezett ruszin nyelvet (Cserniczkó 2018, 175–192. p.).

A második világháború után a régió szinte teljes egészében a szovjet érdekszférába vont keleti blokk részévé vált, és a Szovjetunió mellett az immár a szocializmust építő Lengyelországhoz és Csehszlovákiához tartozott. A nyelvi helyzet is megváltozott. Az önállóként kezelt nyelvek száma ekkor épp hat volt: orosz, ukrán, belarusz, lengyel, cseh és szlovák. A szocialista Csehszlovákia ugyanis ekkor már nem ragaszkodott a csehszlovák nyelv konstrukciójához, hanem külön nyelvként tekintett a csehre és a szlovákra, a ruszin önállósága pedig szóba sem kerülhetett (Cserniczkó–Fedinec 2019).

Ma, 2020-ban a nyelvterület legnagyobb része hat állam között oszlik meg: Oroszország, Belarusz, Ukrajna, Lengyelország, Szlovákia és Csehország. Ezek mindegyike rendelkezik saját, önállónak tekintett államnyelv-

vel, melyek nyelvi státuszát senki sem vitatja. Lengyelország azonban továbbra is ragaszkodik ahhoz, hogy a kasub, a szorb (vend) és a sziléz(iai) a lengyel nyelvjárásai, azaz nem önálló nyelvek. S hiába ismeri el a térségben önálló nyelvként a ruszint Szlovákia, Lengyelország, Magyarország és Románia is, a hivatalos Ukrajna álláspontja szerint ruszin nyelv nincs, ezek a változatok az ukrán nyelv sajátos dialektusai (Csernicskó 2018).

Ha tehát azon a területen akarjuk térképen ábrázolni az egyes nyelvek elterjedésének határait, egyáltalán nem mindegy, melyik történelmi korszakról van szó. Hogy lássuk, milyen módon játszanak szerepet a politikai célok nyelvek közötti határvonalak megvonása során, vizsgáljuk meg közelebbről az északi szláv dialektuskontinuumnak azt a szakaszát, melyet ma a cseh és a szlovák nyelv területeként ábrázolnánk egy Európa nyelveit bemutató térképen.

Az Osztrák–Magyar Monarchián belül külön nyelvként kezelték a császársághoz tartozó területeken beszélt cseh, illetve a magyar korona fennhatósága alatt álló vidékeken használatos szlovák nyelvet. Amikor aztán az első világháború során esély mutatkozott a csehek és szlovákok saját nemzetállamának megalakítására, megindult ennek a politikai előkészítése. Mivel a történelmi fejlődés egy pontján a modern európai nemzetállamok egyik legfontosabb kelléke a kodifikált sztenderd nyelvváltozat (az úgynevezett irodalmi nyelv) lett, az új államnak is szüksége volt saját nemzeti nyelvre. Az újonnan létrejött Csehszlovák Köztársaság azonban „multietnikus nemzetállam” volt, ahol a legnagyobb etnikum, a csehek aránya semmivel sem volt magasabb, mint a Monarchia szétzilálása előtt az államszervező magyarok hányada a világháború előtti Magyarországon (Szarka 2016). A frissen létrehozott állam etnolingvisztikai sokszínűségét a csehek és szlovákok, illetve a cseh és a szlovák nyelv egységét hirdető csehszlovakizmus ideológiája hidalta át, melynek értelmében az 1920. február 29-ei 122. sz. nyelvtörvény 1. §-a kimondta, hogy az új köztársaság államnyelve és hivatalos nyelve a „csehszlovák nyelv”. Nem a cseh és a szlovák, hanem a csehszlovák nyelv.

A csehszlovák állam első elnöke, Masaryk (1972, 138–139. p.) a csehek és a szlovákok közötti szoros kulturális kapcsolóból indult ki az új állam létrejöttének megideologizálásakor, majd később a csehek és szlovákok etnikai és nyelvi egységre hivatkozott: „A csehek és a szlovákok egy nép, egy közös nyelvük van. (...) A csehek és a szlovákok között a nyelvi határ kérdése nem vetődik fel és nem merülhet fel” – fogalmazott (Masaryk 1925, 13. p.).

A két nyelv egységét a csehszlovák államiség másik megalapozója, Beneš (1916, 5. p.) a következőképpen magyarázta: „A csehszlovákok, vagy egészen egyszerűen a csehek, két elemből állnak: a hét milliónyi csehből, akik Csehországban, Morvaországban és Sziléziában élnek, és a három milliónyi szlovákból, akik Magyarország északi részén, a Morva és a Duna összefolyásától a Felső-Tiszaig laknak. (...) Az egyazon nemzet két ágának ugyanaz a kultúrája, ugyanaz a nyelve és ugyanaz a történelme: a szlovák dialektus alig tér el a csehtől”.

A történelmi és nemzetközi jogi szempontból egyaránt előzmények nélküli csehszlovák állam megalapításának ideológiai hátterét tehát az egységes csehszlovák politikai nemzet elmélete, a nemzeti állameszmeként megfogalmazott csehszlovakizmus jelentette, amelynek alapja (az „*egy állam – egy nemzet – egy nyelv*” nemzetállami ideológiának megfelelően) a változatosságában is „egységes” csehszlovák nyelv volt. A csehszlovák nyelv alkotmányos konstrukciójának szükségességét az indokolta, hogy Csehszlovákiát mint olyan, etnolingvisztikailag homogén nemzetállamot mutassák be a világ előtt, amely jogosult a nemzeti önrendelkezésre, a saját állam megszervezésére (Kamusella 2009, 928. p.). Ekkoriban politikailag az bizonyult hasznosnak, ha eltekintenek az adott dialektuskontinuum egyes pontjai közötti eltérésektől, s inkább az egyezéseket és hasonlóságokat hangsúlyozzák, olyannyira kiemelve ez utóbbiakat, hogy egységes csehszlovák nyelvről beszéljenek. Amikor azonban a második világháború után az etnolingvisztikai alapon szerveződő, a saját területén belül kvázi nemzetállami mozaikból álló Szovjetunió érdekszférájába került a nyelvterület, és a szocialista csehszlovákiai szuverenitását Moszkva és a Varsói Szerződés garantálta, már nem volt szükség a csehszlovák nyelv elméletére, így hamarosan visszatértek az önálló cseh és szlovák nyelv gondolatához. Felvetődik azonban a kérdés, hogyan döntötték el, hol végződnek a cseh dialektusok és hol kezdődnek a szlovák nyelvjárások, ha mindegyikük része a folyamatos északi szláv dialektuskontinuumnak? „Nyilvánvaló, hogy ez politikai döntés volt, amelyet általában az államszervezés folyamata határozott meg. (...) ... [Ezen] döntések szokásos okai a politikai törekvések, nem pedig a nyelvi valóság” – adja meg a választ Kamusella (2009, 34. p.). Az 1992-es szétválás óta senkinek sem jut komolyan eszébe megkérdőjelezni a cseh és a szlovák nyelv önállóságát.

3. A délszláv dialektuskontinuum

A terjedelmi korlátok miatt a délszláv kontinuum nyelvei esetében nem megyünk vissza egészen a 19. századig, csupán a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság felbomlásának idejére, vagyis az 1990-es évekre. Sán-

dor Klára összefoglalója szerint „A volt Jugoszlávia [legnagyobb] nyelvét szerbhorvátnak hívták, az ország felbomlása óta azonban nemcsak a szerbet határolják el a tőle alig-alig különböző horvattól, hanem a mindkettőhöz nagyon közel álló, muszlim területeken beszélt bosnyákokot, sőt már a montenegróit is. Ez utóbbi például 2007-ben született, az új montenegrói alkotmány elfogadásakor, azóta nevezik így Montenegro hivatalos nyelvét (helyesírása pedig csak 2009 óta van). Egy politikai esemény következtében tehát négy nyelv »keletkezett« egyetlen nyelv helyén, a szó legszorosabb értelmében egyik napról a másikra. Az egykori Jugoszláviában a valóban csekély eltéréseket nyelvjárási különbségeknek tekintették, mert a közös nyelv egyben a közös állam szimbóluma volt. Az ország részekre szakadása után ugyanezek a nyelvi eltérések elégségesek voltak ahhoz, hogy az utódállamok önálló nyelvként azonosítsák korábbi nyelvjárásaikat, ezzel is függetlenségüket hangsúlyozva” (Sándor 2011, 75. p.). Miközben tehát a délszláv dialektuskontinuum egy jelentős szakaszát néhány évtizeddel ezelőtt még a változatosságában is egységesként kezelt szerbhorvát nyelv fedte le, ugyanazt a sávot ma már az egymástól különböző szerb, horvát, bosnyák és montenegrói nyelvre osztjuk fel.

Azt, hogy a dialektuskontinuum szakaszainak elhatárolása mennyire politikai kérdés, jelzik az 1995 novemberében az USA daytoni légibázisán történt események. Itt rendezték meg az 1992–1995 közötti véres boszniai háborút lezáró béketárgyalásokat, és itt kötötték meg a daytoni egyezmény néven ismertté vált békeszerződést, amit aztán 1995. december 14-én Párizsban írtak alá. A beszámolók szerint a szerbek, a horvátok és a bosnyákok közötti tárgyalások során a felek ragaszkodtak ahhoz, hogy mindannyian anyanyelvükön kommunikáljanak, de szinkrontolmácsok segítségével; az amerikaiak biztosították is ezt a lehetőséget a küldöttségek számára. A kiosztott tolmácsgépeken három csatorna volt feltüntetve: az egyikén szerb, a másikon horvát, a harmadikon bosnyák nyelvre fordítottak. Csakhogy mindhárom csatornán egyetlen tolmács hangja volt hallható, aki – bármi hangzott is el – természetesen mindent ugyanarra a nyelvre fordított: arra, mit néhány évvel ezelőtt még úgy neveztek, szerbhorvát nyelv (Macdonald 2013, 199. p.; Davies–Dubinsky 2018, 60. p.).

A Daytonban tárgyalók természetesen jól értették egymást tolmács-gép nélkül is, de az elv, vagyis a jelzés, hogy ők mindhárman a nemzetüket képviselik, és ennek megfelelően saját nemzetük nyelvét beszélik, fontosabb volt mindennél. Maga a nyelv (annak hangtani és nyelvtani rendszere) nem sokat változott az 1990-es évek eleje óta, ma mégis több önálló nyelvnek tekintjük ezeket a nyelvváltozatokat. Lanstyák István pozsonyi

nyelvész egyik interjújában mondta: „Attól, hogy Vukovárt porig rombolták vagy Bosznia-Hercegovinában csaknem százezer embert lemészároltak, sok minden megváltozott, de nem az emberek beszédmódja” (Kusala–Lanstyák 2019). A nyelvekhez kapcsolódó, politikai eszmékkel átítatott szimbolikus ideológiák azonban jelentősen átalakultak.

4. Összefoglalás

A szláv nyelvek tipikus Ausbau nyelvek (Moser 2011, 111. p.). Mivel az egymással Ausbau viszonyban lévő nyelvek státusza politikai, kulturális, társadalmi, gazdasági és történeti faktoroktól függ (Trudgill 2001), nyilvánvaló, hogy az északi és déli szláv dialektuskontinuumot társadalmi, történelmi, kulturális és politikai tényezők kombinációja alapján tagolják önálló „nyelvek”-re (Kamusella 2009). A fent bemutatott példák alapján láthatjuk, hogy bár a nyelvek, nyelvterületek kiterjedését ábrázoló térképek hasznosak, a nyelvek egymástól való elkülönítése korántsem egyszerű feladat. Mégpedig azért nem, mert „Az állam Közép-Kelet-Európában fontos szerepet játszott a nyelvek alkotásában és megszüntetésében az etnolingvisztikai nacionalizmus ideológiájának betartása mellett (ez a következő »egyenlettel« foglалható össze: nyelv = nemzet = állam), amiről a csehszlovák csehre és szlovákra, meg a szerbhórvát szerbre, horvátra, bosnyákra és montenegróira való szakadása tanúskodik az államhatárokat érintő változások következtében. Ezeket a különbözőképpen újraértelmezett, etnolingvisztikailag meghatározott nemzeti közösségeket olyan mechanizmusokkal intézményesítik, mint az államilag ellenőrzött kötelező oktatás és a kodifikált sztenderd nyelvek, valamint a »népszámlálás, térkép és múzeum« (...), továbbá a férfiak kötelező katonai szolgálata” (Kamusella–Nomachi–Gibson 2016, 2–3. p.).

A fentiekből látható, hogy nyelv (és a nyelvváltozat) nemcsak nyelvészeti, hanem társadalmi, politikai, kulturális és történeti fogalom is egyben, és hogy a *nyelv versus nyelvjárás* témakörben a (nyelv)politika megkerülhetetlen. A politika, ha épp szükséges, nyelveket kreál vagy tüntet el, érdekeinek megfelelően.

Irodalom

- Bárzi G. 1956: Nyelvjárás és nyelv. In: Magyar Nyelv LII/4. pp. 393–401.
- Beneš, E. 1916: Détruisez l’Autriche-Hongrie: La Martyre des Tchecoslovaques a travers histoire. Librairie Delagrave. Paris, Librairie Delagrave. 80 p.
- Chambers, J. – Trudgill, P. 1998: Dialectology. (2nd Edition) Cambridge, Cambridge University Press. 201 p.

- Csernicskó I. 2018: Nyelv és/vagy nyelvjárás: nyelvészeti kérdés ez? Gondolatok az északi szláv dialektuskontinuum kárpátaljai szakasza kapcsán. In: Együtt az úton ruszinok és magyarok. Magyar–ruszin kulturális kapcsolatok. Nyíregyháza: Országos Ruszin Önkormányzat. pp. 67–90.
- Csernicskó I. – Fedinec Cs. 2019: Podkarpatszka Rusz eszméje a Csehszlovák Köztársaságban és a nyelvi viszonyok. In: „Ruszin voltam, vagyok, leszek...” Népismereti olvasókönyv. Budapest, Charta XXI Egyesület – Gondolat Kiadó. pp. 117–137.
- Davies, W. – Dubinsky, S. 2018: Language Conflict and Language Rights: Ethnolinguistic Perspectives on Human Conflict. Cambridge, Cambridge University Press. 424 p.
- Kamusella, T. 2009: The Politics of Language and Nationalism in Modern Central Europe. Basingstoke, Palgrave Macmillan. 1140 p.
- Kamusella, T. 2015: Creating Languages in Central Europe During the Last Millennium. New York, Palgrave Macmillan. 153 p.
- Kamusella, T. – Nomachi, M. – Gibson, C. 2016: Introduction. In: The Palgrave handbook of Slavic languages, identities and borders. Basingstoke, Palgrave Macmillan UK. pp. 1–7.
- Kusala O. – Lanstyák I. 2019: A nyelvek csak ideológiaként léteznek az emberek agyában. Dunszt Kultmag 2019. július 17. <https://dunszt.sk/2019/07/17/a-nyelvek-csak-ideologiakent-leteznek-az-emberek-agyaban/>
- Macdonald, D.B. 2013: Balkan holocausts? Serbian and Croatian victim centred propaganda and the war in Yugoslavia (New Approaches to Conflict Analysis). Manchester, Manchester University Press. 308 p.
- Masaryk, T.G. 1925: Světová revoluce: Za války a ve válce, 1914–1918. Orbis, Prague. 650 p.
- Masaryk, T.G. 1972: The New Europe: The Slav Standpoint. Lewisburg, Bucknell University Press. 74 p.
- Moser, M. 2011: Українці на шляху до нації з власною мовою: критичні зауваги до історіографії української мови. In: Україна. Процеси націотворення. Київ, K.I.C. pp. 111–123.
- Palander, M. – Riionheimo, H. – Koivisto, V. 2018: Introduction: Creating and Crossing Linguistic Borders. In: On the Border of Language and Dialect. Helsinki, Finnish Literature Society – SKS. pp. 7–15.
- Sándor K. 2001: Szociolingvisztikai alapismeretek. In: Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. Szeged, JGYF Kiadó. pp. 7–48.
- Sándor K. 2011: Nyelvrokonság és hunhagyomány. Budapest, Typotex. 467 p.
- Szarka L. 2016: A multietnikus nemzetállam. Kísérletek, kudarcok és kompromisszumok Csehszlovákia nemzetiségi politikájában 1918–1992. Pozsony, Kalligram. 374 p.
- Trudgill, P. 2001: The Ausbau and Abstand sociolinguistics of linguistic minorities. In: Minorities and language policy. St. Augustin, Asgard Verlag. pp. 37–44.
- Trudgill, P. 2003: Glossary of Sociolinguistics. Edinburgh, Univeristy Press. 144 p.

Т– 32 Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями. Збірник наукових робіт Міжнародної наукової географічної конференції «Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями», Берегове, 26–27 березня 2020 року. Том 1 / Редакційна колегія: Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський, Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца, Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп, Еники Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. – 384 с. (угорською, українською та англійською мовою)

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (Т. 1)

Двотомний збірник містить матеріали доповідей міжнародної наукової географічної конференції «Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями», яка мала відбутися 26–27 березня 2020 року в Закарпатському угорському інституті ім. Ф. Ракоці II (м. Берегове), однак через епідемію коронавірусу та запровадження карантину була відкладена.

УДК: 911.3(4-11)(4-191.2)

Наукове видання

СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

2020 р.

Редакційна колегія:

*Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський,
Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца,
Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп,
Еники Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван*

Технічне редагування:

Олександр Добош

Верстка:

Вікторія Товтін, Мелінда Орбан, Олександр Добош

Коректура:

Беатрікс Пустой-Тарці, Едіна Шін, Олександр Кордонець, Томаш Врabelь

Обкладинка:

Стефан Молнар Д.

Відповідальні за випуск:

Льдіко Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 28.07.2020. Шрифт «Times New Roman».
Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Ум. друк. арк. 31,0. Формат 70x100/16.
Замовл. №1861/1. Тираж 300.